

Bokanmälningar

Tim Tilton:

The Political Theory of Swedish Social Democracy

Den svenska modellen för ekonomisk och social politik har i omgångar mött stort intresse i omvärlden. Många böcker och artiklar har behandlat framväxten av den svenska välfärdsstaten. Det gäller såväl 1930-talets socialpolitik som 1950- och 60-talets arbetsfred, arbetsmarknadspolitik och höga tillväxt samt 1980-talets sysselsättningspolitik och låga arbetslöshet. Det är möjligt att även de problem den svenska välfärdsstaten för närvarande har kan bidra till ett fortsatt intresse för den svenska välfärdsstatens öde.

En slutsats i flertalet av studierna är att den svenska välfärdsstaten är unik genom kombinationen av en stor bredd på åtgärderna och höga ersättningsnivåer. Andra länder har på olika områden väl så avancerade system men sammantaget har den svenska välfärdsstaten en större omfattning.

Den svenska socialdemokratins ideologi

Tim Tilton, som är professor i statsvetenskap vid University of Indiana, utgår i sitt arbete *The Political Theory of Swedish Social Democracy. Through the Welfare State to Socialism* (Clarendon Press, Oxford 1991) från att den svenska välfärdsstaten är unik och försöker förklara varför den är det. Hans hypotes är att förkla-

ringen står att finna i den svenska socialdemokratins ideologi och förmåga att omsätta den i politisk handling. Den svenska socialdemokratin har haft en ideologi som i olika avseenden avviker från socialdemokratiska partier i andra länder och dessutom en större förmåga att genomföra sin politik. Den metod han använder är att granska de ledande socialdemokraternas ideologi från Branting fram till 1980-talets socialdemokrater.

Hjalmar Branting, socialdemokraternas första partiledare, var förgrundsgestalten inom socialdemokratin under flera decennier. Hans styrka var enligt Tilton förmågan att ena olika politiska åsiktsriktningar, sådana som i andra länder ledde till partisplittring. Han lyckades med det bl a genom att formulera partiets program så vagt att många riktningar kunde ansluta sig. Branting förmådde också få till stånd ett samarbete med krafter utanför socialdemokratin. Han betonade att politiska reformer skulle föregå sociala och ekonomiska reformer och samarbetade på detta område med liberallerna. Redan hos Branting går det att finna en minskad betoning av betydelsen av socialisering och ett förordande av generella socialförsäkringar. Katastrof- och revolutionsteorier lyser med sin frånvaro.

Ernst Wigforss var under en stor del av 1900-talet en av de ledande socialdemokratiska ideologerna och hade under många år som finansminister ett stort inflytande över den praktiska politiken. Även Wigforss fäste mindre vikt vid socialiseringsfrågan och såg nationalisering av privata företag som ett medel bland

andra möjliga. Han tonade också ner de långsiktiga utopiska perspektiven inom den socialdemokratiska rörelsen genom att förespråka "provisoriska utopier". Bland Wigforss mer betydelsefulla insatser kan nämnas hans roll som arkitekt bakom 1930-talets krispolitik och som inspiratör bakom 1970-talets arbetslivsreformer. I den senare frågan bidrog han med inlägg under en femtioårsperiod.

Inom många vänsterpartier fanns länge en stark tro på att socialisering och planering skulle lösa de flesta ekonomiska problemen. Inom den svenska socialdemokratien blev stödet för marknadsekonomiska lösningar tidigt starkt. Betydelsefull för detta ställningstagande var den i unga år avlidne Nils Karleby, som bl a skrev ett arbete som i många år kom att användas i utbildningen inom det socialdemokratiska partiet. Han förespråkade marknadslösningar med bl a följande ord:

"Bygger man på fritt yrkes- och konsumtionsval, är den enda tillgängliga metoden för att bringa arbetarklassens intressen att normera samhällets behov foljande: fri prisbildning, på såväl produktionsfaktorer som produkter. Men korrigering i köpkraftens fördelning genom offentliga och organisatoriska ingripanden."

(Karleby [1926, s 278])

Karleby såg inte heller socialisering som ett lämpligt medel. Däremot förespråkade han en politik som innebär att de rättigheter som följer med ägande inskränkes (en politik som senare blivit benämnd funktionssocialism).

Hos de senare socialdemokratiska ideologierna lyfter Tilton framför allt fram de frågor som har att göra med den "sociala demokratin", den politiska demokratin hade ju uppnåtts vid det första världskrigets slut.

Per Albin Hansson, som efterträdde Hjalmar Branting som partiledare, myntade begreppet folkhemmet som mål för politiken. Grundtanken var att i folkhemmet skulle alla ha trygghet. För att uppnå

det krävdes bl a en expansion av socialpolitiken. Liksom Branting hade Hansson en god förmåga att finna möjligheter till samarbete med andra partier, främst bondeförbundet.

Arkitekten bakom den svenska socialpolitiken var till stor del Gustav Möller. Han drev bestämt principerna att socialförsäkringarna skulle utformas så att de omfattade alla och att ersättningarna inte skulle vara inkomstprövade. Han förespråkade också att ersättningen skulle vara lika för alla, men på den punkten led han ett nederlag. Inkomstbortfallsprincipen segrade och Gustav Möller fick lämna sin post som socialminister i början av 1950-talet.

Tage Erlander, som efterträdde Per Albin Hansson 1946, var partiledare under den period när välfärdsstaten expanderade som mest såväl vad gäller täckning som vad gäller kostnader. Han var en stark förespråkare för denna expansion av "det starka samhället". Det starka samhället skulle ge människorna ökad trygghet och därmed en större frihet.

Under efterkrigstiden lanserade också de båda LO-ekonomerna Gösta Rehn och Rudolf Meidner sin modell för ekonomisk politik, som kombinerade en generellt restriktiv ekonomisk politik med en facklig solidarisk lönepolitik och en aktiv arbetsmarknadspolitik. Modellen accepterades av det socialdemokratiska partiet i slutet av 1950-talet. I praktiken kom den emellertid inte att genomföras till alla delar. Den ekonomiska politiken blev vid olika tillfällen mer expansiv än vad som var förenligt med modellen.

Tilton knyter inte de senaste decenniernas politik till någon speciell person utan framhäver istället olika inslag i politiken: fördelningspolitiken, arbetslivsreformerna och försöken att introducera löntagarfonder. Han ser dessa inslag som ytterligare steg i den socialdemokratiska ideologin och politiken. Från politisk och social demokrati har det socialdemokratiska partiet gått vidare mot ekonomisk

demokrati framhäver Tilton i polemik mot Herbert Tingstens slutsats att socialdemokraterna blivit en renodlat pragmatiskt parti.

Den svenska modellen

Tilton sammanfattar sin syn på den socialdemokratiska ideologins utveckling genom att välja ut fem centrala teman: 1) den tidiga och starka betoningen av den politiska demokratin, 2) folkhemstanken med dess tolkning av solidaritet, 3) övertygelsen att en jämnare inkomstfördelning inte har negativa ekonomiska effekter, 4) betoningen av värdet av marknadsökonomi som dock skulle vara samhällsligt kontrollerad och 5) att en expansion av den offentliga sektorn ökar den personliga friheten.

Jag tror att Tilton har rätt i sin övergripande hypotes att den socialdemokratiska ideologin har haft en avgörande betydelse för att välfärdsstaten har fått den form den har i Sverige. Jag har däremot en del invändningar mot underbyggnaden av hypotesen.

Tilton följer ideologiutvecklingen genom att presentera person efter person av de ledande socialdemokraterna (kapitlen 2–9). Denna metod leder till upprepningar och till en viss oklarhet i hur debatten har utvecklats på olika centrala områden. Wigforss deltog i de flesta av de debatter som senare generationers socialdemokrater medverkade i, bl a i 1970-talets debatt om arbetslivets förnyelse. Det hade varit bättre att följa frågorna istället för personerna.

Jag saknar en konsekvent redovisning av den ideologiska debattens resultat i form av faktisk förd politik och politikens effekter. En sådan redovisning är viktig, då Tiltons tes är att ideologin påverkat utformningen av välfärdsstaten. Ibland redovisas några uppgifter, men det görs på ett närmast slumpartat sätt. För dem som inte känner Sverige och andra länders välfärds politik i detalj hade det också varit

en fördel, om Tilton klarare hade pekat ut i vilka avseenden den svenska välfärdsstaten skiljer sig från övriga länders och också varför andra länders socialdemokratiska partier inte valt samma väg som det svenska partiet.

Tilton är väl förtrogen med såväl den svenska som den internationella litteraturen om den svenska välfärdsstaten. Det finns dock några luckor. Den socialdemokratiska krispolitiken under 1930-talet är knapphändigt behandlad. Det saknas referenser till bl a Karl-Gustav Landgrens standardverk. Tilton har heller inte referenser till de arbeten som behandlar de interna konflikterna inom socialdemokratin om socialpolitikens utformning, de strider som bl a ledde till Gustav Möllers avgång och till att inkomstbortfallsprincipen blev den förhärskande. Jag tror dessutom att Tilton underskattar LOs inflytande. Nu behandlas endast Rehn-Meidner-modellen och löntagarfonderna av LOs bidrag till den socialdemokratiska idéutvecklingen. LO hade dock ett stort inflytande även under den första delen av 1900-talet.

Boken uppvisar endast några få sakfel. Jag skall endast nämna att (de fackföreningsägda) arbetslöshetskassorna absolut inte användes för att stödja strejkbrytare som Tilton påstår på s 114, däremot användes en annan typ av arbetslöshetsstöd på detta sätt.

Invändningarna till trots är dock Tiltons studie ett intressant bidrag till kunskapen om den svenska välfärdsstatens utveckling. Genom att bygga upp sin studie kring en hypotes bidrar han till fortsatt debatt på området.

*Professor ESKIL WADENSJÖ
Institutet för social forskning
Stockholms universitet*

Referens

Karleby, N, [1926], *Socialismen inför verkligheten*. Tidens forlag, Stockholm.